

Małgorzata Gorzelak

Dzieła sztuki w kolekcji Muzeum Henryka Sienkiewicza w Oblęgorku

Rocznik Muzeum Narodowego w Kielcach 22, 196-200

2006

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MAŁGORZATA GORZELAK

DZIEŁA SZTUKI W KOLEKCJI MUZEUM HENRYKA SIENKIEWICZA W OBLĘGORKU

W trakcie prac poprzedzających przepisanie księgi inwentarzowej w Muzeum Henryka Sienkiewicza w Oblęgorku poszerzony został, w pewnym stopniu, zasób wiadomości o zgromadzonych eksponatach. Zbiory te bowiem nie były dogłębniej badane przez historyka sztuki.

Podczas przeglądu muzealiów zwrócono uwagę na dwa talerze porcelanowe, zdobione ręcznie malowaną dekoracją i reliefem plecionkowym. Serwisy zdobione tzw. splotem Sułkowskiego na kołnierzu oraz malowaną dekoracją z motywem skrzydlatego czerwonego smoka z zielonym grzbietem („koreański lew”), wytwarzano w Miśni już przed 1740 rokiem, choć później wzór ten był wielokrotnie powtarzany.

Za wczesnym pochodzeniem (ok. 1750) talerzy z naszych zbiorów przemawia kremowy odcień szkliwa i dość znaczna grubość czerepu, podobnie jak w tego typu obiektach z dumą eksponowanych przez naczelne muzea krajowe i zagraniczne: Kunstgewerbemuseum w Berlinie, Zamek Królewski na Wawelu¹, Muzeum Narodowe i Muzeum Czartoryskich w Krakowie, Muzeum Narodowe w Gdańsku i inne. Talerze te przez wiele lat użytkowane były w rodzinie pisarza, co dodatkowo potwierdza ich autentyczność.

W trakcie rzeczonych prac zainteresowano się również glinianym wazonem na kwiaty, stojącym w palarni. Ten dekorowany motywem ostu przedmiot wyróżniał się poziomem artystycznym. Analiza porównawcza cech formalnych² wskazuje jednoznacznie na Wacława Bębnowskiego (1865-1945) jako twórcę tego obiektu. Potwierdza to ryta na dnie sygnatura: *WB/1910*.

Autorstwo tak cenionego artysty znacznie podnosi rangę eksponatu. Fotografie archiwalne potwierdzają, że wazon znajdował się w pałacyku pisarza, co dodaje mu jeszcze wartości pamiątkowej.

Odcyfrowano również znaki firmowe na innych eksponatach ceramicznych. Okazało się, że wykonały je m.in. takie wytwórnie jak: Johnson Bros-Anglia,

¹ Maria Piątkiewicz-Dereniowa, *Porcelana miśnieńska w zbiorach wawelskich. Katalog zbiorów*, Kraków 1983, T. 1, s. 134-137, poz. 60, 62

² Wazon z podobną dekoracją, wykonany przez Wacława Bębnowskiego reprodukowany jest m.in. w pracy Kazimierza J. Głowackiego *Artysta rzeźbiarz Wacław Bębnowski (1865-1945)* w: *Teka Komisji Historii Sztuki V*, 1972 r., il. 5

Spode Copeland China-Anglia, Arabia-Finlandia, Brezova (d. Pirkenhammer Fabryka Ch. Fischer & L. Mieg) Czechy, Chodov-Czechy, Sarreguemines-Francja, Emille Galle Nancy-Francja, Teichfels & Asterblum Włocławek i inne. Do starszych obiektów należą porcelanowe talerze z malowaną dekoracją kwiatową, z wytwórni w Miśni (pocz. XIX) i w Baranówce (ok. 1840). Najstarszym naczyniem fajansowym jest natomiast oktogonalna salaterka ze sceną ogrodową, wykonana w Ćmielowie, ok. 1860 roku³.

Zidentyfikowane zostały także wyroby metalowe. Ustalono, że wśród zgromadzonych obiektów przeważają platerzy, pochodzące ze znanych wytwórni warszawskich, takich jak: Norblin i Ska, Fraget, Bracia Buch, Bracia Henneberg, Gustaw Henniger. Są to głównie sztuce, pojedyncze naczynia, cukiernice i świeczniki. Jednym ze starszych platerów jest dzbanek Frageta z lat 1851-1859. Dość popularnym wyrobem firmy Mintera okazała się statuetka z figurami Mieszka I i Bolesława Chrobrego (eksponowana w gabinecie)⁴.

Rzadkie w zbiorach są natomiast wyroby ze srebra. Do najstarszych należy świecznik z krakowskiego warsztatu Karola Friedleina (czynnego do 1843 roku). Znacznie późniejsze są srebra warszawskie: dwa świeczniki z firmy Jana Pogorzelskiego (1890) i dwa sztuce z monogramem pisarza od Braci Hempel (z lat 1899-1904). Poziomem artystycznym wyróżnia się secesyjna plakieta (1900) na adresie jubileuszowym z Moskwy, wykonana w znanej firmie Faberge. Nieliczne są wyroby cynowe: dzbanek wykonany przez firmę James Dixon & Sons Sheffield-Anglia, czy secesyjna waza do chłodzenia wina z firmy „Orivitt” Kunstgewerbliche Metallwarenfabrik.

Rozpoznane zostało pochodzenie także innych eksponatów, w tym: niektórych brązów (np. szkatuła z Pogonią z firmy Bracia Łopieńscy), tkanin (np. kapa z łódzkiej fabryki M. Nejmana), kredensu z Elektrycznej Fabryki Stolarskiej Burzyńskich w Krakowie, itp.

W identyfikowaniu wytwórni pomocne okazywały się różne źródła. I tak nazwę firmy, która wykonała słynne złote pióro, ofiarowane Sienkiewiczowi przez dziennikarzy lwowskich odczytałam z fotografii z wystawy jubileuszowej w 1901 roku⁵, gdzie pióro to było eksponowane. Jest to znana firma Juliusza Dąbrowskiego z Lwowa.

Przeglądając starą prasę natknęłam się na cenną wzmiankę o tym, że oryginalny zegar zakopiański z naszych zbiorów „sztychował p. Władysław Ostrzycki grawer, roboty zaś drzewne wykonał Ksawery Kowalski”⁶.

Niekiedy nowo zdobyte informacje zmieniały utarty sposób myślenia. Z żalem przyjeśliśmy do wiadomości fakt, że osobliwej półeczki bambusowej nie przy-

³ Podobne salaterki znajdują się w zbiorach Muzeum Narodowego w Krakowie (Bolesława Kołodziejowa, Zbigniew M. Stadnicki, *Zakłady Porcelany Ćmielów*, Kraków 1986, il. 57-58), Muzeum Narodowego w Kielcach, Muzeum Diecezjalnym w Sandomierzu i innych

⁴ Redukcje takie powstawały w fabryce Mintera od 1845 roku i znajdują się obecnie m. in. w zbiorach: Muzeum Narodowego w Krakowie, Muzeum Historycznego m. Krakowa, Zamku Królewskiego w Warszawie, Muzeum-Pałacu w Wilanowie, Muzeum Rzemiosł Artystycznych i Precyzyjnych w Warszawie

⁵ Fotografia Marii Borkowskiej z warszawskiej wystawy Sienkiewiczowskiej, 1901 r., w zbiorach MHS w Oblęgorku

⁶ „Tygodnik Ilustrowany” 1902, nr 32, s. 638

wiół Sienkiewicz z afrykańskiej podróży, gdyż została ona wykonana w Pracowni wyrobów bambusowych S. Rutkiewicza w Będzinie⁷.

Niespodzianką natomiast okazał się *Adres jubileuszowy dla Henryka Sienkiewicza od Ziemiań znad Niemna*. Wśród wielu tego typu albumów, wyróżniają go oryginalne obrazy wykonane różnymi technikami (olej, tempera, pastel, akwarela i tusz) przez takich artystów jak: Kazimierz Alchimowicz (1840-1916), Henryk Weyssenhoff (1859-1922), Stanisław Fleury (1858-1915), Wincenty Śleńdziński (1837-1909), Helena Rómerówna (ur. 1860), Karol Witkowski (1860-1910), Józef Bałzukiewicz (1866-1915).

Wyjątkowo piękna wśród nich jest karta wykonana przez Ferdynanda Ruszczyca (1870-1936) z widokiem *Ruin zamku w Krewie*. Jej projekt znany był z publikacji⁸. Niewielki, mistrzowski pastel ozdabiający adres jest powtórzeniem obrazu olejnego (77x104 cm) wykonanego przez artystę w 1899 roku, na podstawie szkiców z natury⁹. Wartość tej miniaturki podnosi fakt, że pierwowzór nie jest dostępny w Polsce (jest własnością Litewskiej Biblioteki Akademickiej w Wilnie). Warto też dodać, że choć *Ruiny zamku w Krewie* nie były inspirowane twórczością Sienkiewicza (lecz *Powiatem Oszmiańskim* C. Jankowskiego i poezjami Mickiewicza), to jednak Ruszczyca był jej zapalonym wielbicielem, czemu dał wyraz w złożonym pisarzowi hołdzie.

Zainterесowała mnie również przechowywana w zbiorach gipsowa płaskorzeźba z popiersiem znanego krytyka i historyka literatury, kolegi Sienkiewicza ze Szkoły Głównej – Bronisława Chlebowskiego (1846-1918). Artysta trafnie oddał charakterystyczną szczupłą fizjonomię modela *o rysach ascetycznych a pełnych dobroci*. Zarówno wysoki poziom artystyczny jak i styl tej pracy oraz sygnatura (CM/1904) wskazują na autorstwo Czesława Makowskiego (1873-1921)¹⁰.

Twórcami interesującego cyklu (15) stalorytów z widokami Konstantynopola jest spółka grafików – Carl Ludwig Frommel (1789-1863) & Henry Winkles; pochodzą one z lat 1824-1832. Autorem żeliwnego medalionu z Janem Sobieskim jest rzeźbiarz Jan Kryński (1849-1890), a jego praca upamiętnia *200. rocznicę odsieczy wiedeńskiej*.

Dwa rysunki nakreślone ręką Henryka Sienkiewicza przedstawiają bez wątpliwości młodego rzeźbiarza Antoniego Wiwulskiego (1877-1919), twórcę krakowskiego Pomnika Grunwaldzkiego. Pisarz (nieobecny na uroczystości odsłonięcia pomnika) znał artystę, którym opiekował się jego dobry znajomy – Ignacy Paderewski. Okazało się również, że posiadamy w zbiorach dwie brązowe płaskorzeźby tego rzeźbiarza (*Porwanie Baśki przez Azję i Walka Ursusa z bykiem*), wmontowane w oprawę jubileuszowego dyplomu, jaki Sienkiewicz otrzymał od Polskiego Akademickiego Stowarzyszenia „Ognisko” w Wiedniu.

⁷ Anna Feliks, Stefan Mieleżkiewicz, *Bambusowy song* w: „Art. & Business” 2003, nr 5, s. 77

⁸ *Ferdynand Ruszczyca (1870-1936). Pamiętnik wystawy*. Katalog wystawy w MNW, Warszawa 1966, il. 33

⁹ Ferdynand Ruszczyca wykonał także obraz będący innym ujęciem motywu ruin zamku w Krewie pt. *Zwaliska*

¹⁰ Płaskorzeźba ta była własnością siostry Bronisława Chlebowskiego – Zofii Chlebowskiej

Przeglądając, w trakcie prowadzonej pracy, archiwalne fotografie, stare dokumenty, prasę z ok. 1900 roku, korespondencję pisarza i tym podobne źródła z satysfakcją stwierdziłam, że większość naszych eksponatów jest bardzo dobrze udokumentowana.

Małgorzata Gonetali

WORKS OF ART IN THE COLLECTION OF HENRYK SIENKIEWICZ MUSEUM
IN OBLĘGOREK

During the works, predicting rewriting the inventory book of the museum in Oblęgorek, the knowledge about the gathered exhibits was significantly extended.

Many ceramic articles were recognized (all manufactured by well known companies from Europe and Poland). Among the oldest exhibits there are two porcelain plates from Meissen, with hand-made ornaments of "Korean Lion -Komainu" and "Sułkowski Braid" on the plate rim. The plates were used for years by the writer's family.

A very interesting discovery was the recognition of a clay vase (vase with a thistle theme on it), by Wacław Bębniwski, dated for 1910. The authorship of a plaster bas-relief, representing Bronisław Chlebowski, was also identified. Beyond controversy, it was made by Czesław Makowski in 1904.

The origin of many metal article was also identified – mostly silver plates from Warsaw manufactories, well known in the second part of 19th century (Fraget, Norblin & Comp., Buch Bros and a lot of others). A real gem was the address for Sienkiewicz, decorated by Ferdynand Ruszczyc with miniature of *Ruins of Krewa Castle*, all there more so as the original painting was not accessible in the country.

All the works confirmed the great value and authenticity of the collection kept in the museum.